

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ เทคโนโลยีสารสนเทศ อย่างรวดเร็วรอบด้าน และเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้อย่างสมดุล โสรจัน หงส์ดามรงค์ (2545: 6) กล่าวว่า “สภาพทางการคิดของคนไทยในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดความคิดเชิงวิเคราะห์ วิจัย ทดลอง ทดสอบข้อมูลข่าวสารก่อนตัดสินใจเชื่อหรือยอมรับสิ่งเหล่านั้น เพื่อไม่ให้ถูกรอบงำทางความคิดและวัฒนธรรม” นักเรียนในสังคมไทยของเรานั้นมีชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างกันหลายกลุ่มหลายระดับ บางกลุ่มอยู่ในสภาพที่ทันโลกทันเหตุการณ์มีความพร้อมทุก ๆ ด้านต่อการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันและอนาคต มีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ บางกลุ่มอยู่ในสังคมที่ยังขาดในด้านการเรียนรู้ที่ทันสมัย แต่อย่างไรก็ตามนักเรียนก็คือเยาวชนในสังคมไทย ที่สมควรช่วยให้ได้รับการพัฒนาคุณลักษณะให้เป็นผู้ที่มีความคิด วิจัย ทดลอง ให้เต็มศักยภาพ เพื่อดำเนินชีวิตให้ทันต่อโลกปัจจุบันและเตรียมพร้อมเพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญของชาติ ดังนั้นนักวิชาการและนักการศึกษาในยุคปัจจุบัน ต่างหันมาให้ความสำคัญและกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในเรื่องการคิด เนื่องจากเชื่อว่าการคิดเป็นพื้นฐานที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้เยาวชนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสติปัญญา ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 (ปรับปรุง พ.ศ. 2544) หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา มาตราที่ 24 ว่าด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องมีการฝึกทักษะกระบวนการคิดการจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหา และข้อกำหนดนี้ได้ถูกถ่ายทอดลงในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ในเรื่องแนวการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถด้านการคิดอย่างสร้างสรรค์และการคิดอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณยังเป็นการคิดประเภทหนึ่งที่เป็นตัวบ่งชี้มาตรฐานด้านคุณภาพของผู้เรียน ในมาตราที่ 4 ที่ระบุว่า “นักเรียนต้องสามารถคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์” (คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา, 2542:24)

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเป็นกลุ่มสาระพื้นฐานสาระหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนด้านการคิด ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยโดยเน้นการพัฒนากระบวนการคิด เพื่อส่งผลต่อความสามารถทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณนั้นจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นจุดหมายหลักของการพัฒนาความสามารถของผู้เรียน ทั้งนี้เพราะกระบวนการคิดเป็นกระบวนการสร้างความรู้ด้วยตัวของผู้เรียนเอง เมื่อได้ผ่านกระบวนการคิดแล้วจะเกิดปัญญาอันจะนำไปสู่คุณภาพที่พึงประสงค์ได้ โดยเฉพาะกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณจะสามารถทำให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาสติปัญญาให้เต็มศักยภาพได้ ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 1) กล่าวว่าการสอนกระบวนการคิดหรือการสอนให้ผู้เรียนคิดเป็น นับเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งในการจัดการศึกษาเพื่อให้ได้คุณภาพ สูง ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกหันมาศึกษาและเน้นในเรื่องของการพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม และการเป็นพลเมืองดีของประเทศ การสอนเพื่อพัฒนากระบวนการคิดจึงเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นความสามารถในการคิดขั้นสูง และพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่ดีโดยสมบูรณ์ได้

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (critical thinking) เป็นความสามารถทางการคิดชนิดหนึ่ง ที่จัดเป็นสาระสำคัญของจุดมุ่งหมายของการศึกษา บุคคลที่มีการพัฒนาด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จะช่วยให้มีความตระหนักและไตร่ตรองถึงบทบาทของตนที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว ทั้งเหตุการณ์และบุคคล สิ่งแวดล้อมทุกด้าน เนื่องจากบุคคลทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงกิจกรรมในชีวิตที่เป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริง การกำหนดความหมาย การใช้คำถ้อยคำ เหตุผล การตัดสินใจ (Wellington ,1960: 21) กล่าวว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นความสามารถในการอ้างเหตุผลเพื่อสนับสนุนทัศนคติ ภายใต้อำนาจ ประสิทธิภาพ และเกณฑ์ที่เหมาะสม (Norris ,1988) สรุปว่าเป็นการคิดอย่างรอบคอบเกี่ยวกับข้อมูลหรือสภาพการณ์ที่ปรากฏ โดยอาศัยความรู้ ความคิด หรือประสิทธิภาพของตนเองในการสำรวจหลักฐานอย่างรอบคอบ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่สมเหตุสมผล เช่นเดียวกับ Lipman (1988: 38-43) ระบุว่า “การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นความสามารถในการตัดสินใจของบุคคล โดยอาศัยเกณฑ์ที่สมเหตุสมผล ซึ่งสามารถตรวจสอบและประเมินได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ Herick (1991: 4) ยังระบุว่า “การพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลและแหล่งข้อมูลเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ” นอกจากนี้การคิดอย่างมีวิจารณญาณยังเป็นการคิดเพื่อประเมินหรือทำความคิดให้กระจ่าง ชัดเจนโดยมุ่งเน้นเพื่อตัดสินใจว่า สิ่งใดควรทำหรือควรเชื่อ (Bruning ,nd. อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2544 : 152)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำการศึกษาวิจัยในเรื่องการสอนที่เน้นการพัฒนาการคิดต่อความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในวิชาภาษาไทยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนโป่งหลวงวิทยา รัชมังคลาภิเษก จังหวัดลำปาง โดยการพัฒนาด้วยการใช้สาระวรรณคดีและวรรณกรรมเป็นหลักในการพัฒนา เพื่อฝึกทักษะการคิดของผู้เรียนให้เกิดการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นการคิดขั้นสูงอันจะเป็นประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาผู้เรียน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาการคิด สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนโป่งหลวงวิทยารัชมังคลาภิเษก จังหวัดลำปาง

2.2 เพื่อประเมินผลการทดลอง

2.2.1 เปรียบเทียบการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อนและหลังเรียน ของนักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนภาษาไทยที่เน้นการพัฒนาการคิด

2.2.2 เปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยวิธีสอนภาษาไทย ที่เน้นการพัฒนาการคิด และกลุ่มที่เรียนโดยวิธีสอนแบบปกติ

2.2.3 วิเคราะห์ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังการทดลองของนักเรียนกลุ่มทดลอง โดยการวิเคราะห์ห้อยเกณฑ์ ใช้ 3 เกณฑ์ คือ เกณฑ์ผ่าน (60 %) เกณฑ์ดี (70 %) เกณฑ์ดีมาก (80 %)

3. สมมติฐานการวิจัย

3.1 แผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาการคิด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนโป่งหลวงวิทยารัชมังคลาภิเษกมีคุณภาพ

3.2 การคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอน ที่เน้นการพัฒนาการคิด หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

3.3 นักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยวิธีสอนที่เน้นการพัฒนาการคิด มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่ากลุ่มที่เรียนโดยวิธีสอนแบบปกติ

3.4 นักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยวิธีสอนที่เน้นการพัฒนาการคิด มีความสามารถในการคิดอยู่ในระดับดีมาก

4. ขอบเขตของการวิจัย

มีขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้คือ

4.1 กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นกลุ่มเดียวกันคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนโป่งหลวงวิทยารัชมังคลาภิเษกที่กำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 จำนวน 63 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง เนื่องจากโรงเรียนมีนักเรียน 2 ห้องเรียน แล้วจับสลากกำหนดกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ได้กลุ่มทดลอง 1 กลุ่ม จำนวน 32 คน และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม จำนวน 31 คน

4.2 ตัวแปรที่ศึกษา

4.2.1 ตัวแปรต้น คือวิธีสอนที่ประกอบด้วย

- 1) วิธีสอนกลุ่มทดลองโดยใช้วิธีสอนที่เน้นการพัฒนาการคิด
- 2) วิธีสอนกลุ่มควบคุมโดยวิธีสอนตามแผนการสอนปกติ

4.2.2 ตัวแปรตาม คือความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียน

4.3 เนื้อหาที่ใช้ในการทดลอง

เนื้อหาที่ใช้ในการทดลองสอนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เป็นสาระการเรียนรู้วรรณคดีและวรรณกรรม ตามมาตรฐานการเรียนรู้ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้แก่ เรื่องเห็นแก่ลูกสามก๊ก ตอนจุล่งฝ่าทัพปราบอาเต๊า รามเกียรติ์ ตอนทศกัณฐ์ลี้ม และขุนช้างขุนแผน ตอนพลายงามพบพ่อ จำนวน 4 เรื่อง จากหนังสือเรียนภาษาไทย ท.305 ท 306 ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม 3

4.4 การคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียน โดยฝึกให้มีลักษณะการคิด 7 ลักษณะ คือ ลักษณะการคิดละเอียด คิดชัดเจน คิดถูกทาง คิดลึกซึ้ง คิดอย่างมีเหตุผล คิดกว้าง คิดไกล เพื่อให้เกิดคุณลักษณะของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความสามารถในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการสังเกต 2) ความสามารถในการนิรนัย 3) ความสามารถในการอุปนัย 4) ความสามารถในการระบุข้อมูลเบื้องต้น

4.5 ระยะเวลา

เวลาทำการวิจัย ได้ทดลองสอนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 โดยใช้เวลาดทดลองกับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 18 ชั่วโมง

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 วิธีสอนที่เน้นการพัฒนาการคิด หมายถึงวิธีสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้กับกลุ่มทดลองโดยฝึกการคิดเพื่อนำไปสู่การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ใช้วิธีฝึกให้เกิดลักษณะการคิด 7 ลักษณะ คือ ลักษณะการคิดละเอียด คัดชัดเจน คิดถูกทาง คิดลึกซึ้ง คิดอย่างมีเหตุผล คิดกว้าง และลักษณะการคิดไกล เนื่องจากลักษณะการคิดทั้ง 7 นี้เป็นระดับการคิดขั้นสูงเป็นการคิดที่เป็นแกนสำคัญ เชื่อว่าถ้าฝึกฝนบ่อย ๆ จะเกิดกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้

5.2 การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) หมายถึง การคิดโดยใช้กระบวนการคิดที่ผ่านการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบมีเหตุผล เพื่อตัดสินใจในแต่ละปัญหา หรือแต่ละสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นและคำนึงถึงความสมเหตุสมผลและสิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมา

5.3 ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณตามทฤษฎีการคิดอย่างมีวิจารณญาณของเอนนิส (Ennis, 1985) มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ดังนี้

5.3.1 ความสามารถในการพิจารณาความน่าเชื่อถือของข้อมูลและการสังเกต (Credibility of Source and Observations) หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาตัดสินความถูกต้องและความเป็นไปได้ของข้อมูล จากการสังเกตและพิจารณาถึงแหล่งที่มาของข้อมูล เนื้อหาของข้อมูล และวิธีที่ได้มาของข้อมูลนั้น

5.3.2 ความสามารถในการนิรนัย (Deduction) หมายถึง ความสามารถในการหาข้อสรุปจากประโยคอ้าง โดยเหตุผลจากส่วนใหญ่ไปสู่ส่วนย่อย ซึ่งข้อสรุปที่ได้จำเป็นต้องสมเหตุสมผล

5.3.3 ความสามารถในการอุปนัย (Induction) หมายถึงความสามารถในการตัดสินใจว่าข้อเท็จจริงใดสนับสนุน คัดค้านหรือไม่เกี่ยวกับข้อสรุปที่คาดคะเนไว้

5.3.4 ความสามารถในการระบุข้อสมมติเบื้องต้น (Assumption Identification) หมายถึง ความสามารถที่รู้และบอกได้ว่า ข้อความใดเป็นข้อตกลงเบื้องต้น ซึ่งจะเป็นข้อความที่จำเป็นต้องมีก่อนข้อความที่กำหนดให้ เพื่อให้ข้อความดังกล่าวมีความถูกต้องตามหลักนิรนัย

5.6 วิธีสอนตามแผนปกติ หมายถึง วิธีสอนตามคู่มือครูที่ใช้สอนในสถานศึกษานั้นพื้นฐาน

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 ได้วิธีสอนที่เน้นการพัฒนาการคิดในวิชาภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
- 6.2 นักเรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หลังการเรียนรู้โดยวิธีสอนที่เน้นการพัฒนาการคิดในวิชาภาษาไทย